

Robert DITTMANN

Jakobsonova první
poválečná návštěva:
Československa roku 1957
ve světle archivů StB

Jiří PERGLER

K funkčnímu využití verbálních
substantiv ve staré a střední češtině

Karel KOMÁREK

České katolické bible 2. pol. 19. století:
poslední fáze před zájemem o tradici

Oldřich ULIČNÝ

K některým vývojovým aspektům
morphologie současné češtiny

Michal HOŘEJŠÍ

Krajina – analýza diskurzu na pozadí
lexikálního vývoje

Patrik MITTER

Neparadigmatický tvoření adjektiva verbální
a jejich status ve slovotvorných paradigmatech

Jindřiška SVOBODOVÁ

Diskusní relace Máte slovo jako místo
utkávání komunikačních rolí?

Lukáš ZÁBRANSKÝ

Jazykový obraz světa vybraných projevů prezidenta Miloše Zemana

Kateřina KALOVÁ

Akustické analýzy vokálů rodilých mluvčích

Milan HRDLÍČKA

O platnosti mluvnické poučky ve výuce češtiny pro cizince

Hana ŽÍŽKOVÁ

Substantivizace adjektiv jako problém strojové analýzy češtiny

Bohemica Olomucensia
Časopis pro bohemistická a mezioborová studia

Ročník IX (2017)

Číslo 2 — Linguistica

OBSAH

5/ Darina Hradilová – Editorial

Studie a články

- 8/ Robert Dittmann – Jakobsonova první poválečná návštěva Československa roku 1957 ve světle archivů StB
- 56/ Jiří Pergler – K funkčnímu využití verbálních substantiv ve staré a střední češtině
- 72/ Karel Komárek – České katolické bible 2. pol. 19. století: poslední fáze před zlomem v tradici
- 88/ Oldřich Uličný – K některým vývojovým aspektům morfologie současné češtiny
- 96/ Michal Hořejší – Krajina – analýza diskurzu na pozadí lexikálního vývoje
- 112/ Patrik Mitter – Neparadigmaticky tvořená adjektiva verbální a jejich status ve slovotvorných paradigmatech
- 124/ Jindřiška Svobodová – Diskusní relace *Máte slovo* jako místo utkávání komunikačních rolí
- 136/ Lukáš Zábranský – Jazykový obraz světa vybraných projevů prezidenta Miloše Zemana
- 152/ Kateřina Kalová – Akustická analýza vokálů rodilých mluvčích
- 164/ Milan Hrdlička – O platnosti mluvnické poučky ve výuce češtiny pro cizince
- 172/ Hana Žižková – Substantivizace adjektiv jako problém strojové analýzy češtiny

Varia

- 183/ Ondřej Bláha – Koncepce nového výkladového slovníku češtiny
- 187/ Jindřiška Svobodová – „Lingvistické odpoledne“ na katedře obecné lingvistiky
- 189/ Wendy Zimmerová – Mezinárodní setkání mladých lingvistů opět v Olomouci

Zpracování a vydání publikace bylo umožněno díky finanční podpoře, udělené roku 2017 Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR v rámci Institucionálního rozvojového plánu, Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.

EDITORIAL

DARINA HRADILOVÁ

Vážení čtenáři,
lingvisticky zaměřené číslo časopisu *Bohemica Olomucensia*, které právě otevíráte, zcela odpovídá základní koncepci našeho časopisu, totiž být platformou pro filologická a mezioborová studia.

Dominantou čísla je obsáhlé pojednání Roberta Dittmanna „Jakobsonova první poválečná návštěva Československa roku 1957 ve světle archivů StB“, které ukazuje lingvistické dění v širších společensko-politických souvislostech.

Diachronní lingvistika je v tomto čísle zastoupena studiemi Karla Komárka „České katolické bible 2. poloviny 19. století: charakteristika jazyka“ a Jiřího Perglera „K funkčnímu využití verbálních substantiv ve staré a střední češtině“.

Proměnami jazyka v čase se zabývá text Oldřicha Uličného „K některým vývojovým aspektům morfologie současné češtiny“, který sleduje stav vybraných jevů relevantních pro jazykovou typologii. Podobný charakter, tedy analýzu současného stavu s přihlédnutím k vývojovým aspektům, má text Michala Hořejšího „Krajina – analýza diskurzu na pozadí lexikálního vývoje“. Další synchronní téma jsou obsažena ve studiích Jindříšky Svobodové, Patrika Mittera, Hany Žižkové, Lukáše Zábranského a Kateřiny Kalové. Prvně jmenovaná autorka se ve svém příspěvku „Diskusní relace Máte slovo jako místo utkávání participantských komunikačních rolí“ zabývá mediální komunikací, k níž přistupuje z pozic kritické analýzy. Patrik Mitter ve svém článku „Neparadigmaticky tvořená adjektiva verbální a jejich status ve slovotvorných paradigmatech“ prezentuje některé postupy relevantní pro sestavení slovotvorného slovníku. Hana Žižková ve studii „Substantivizace adjektiv jako problém strojové analýzy češtiny“ poukazuje na možnosti a limity morfologického značkování v jazykových korpusech a navrhuje způsob řešení jednoho konkrétního problému. Téma aktuální lingvisticky i společensky přináší studie Lukáše Zábranského „Jazykový obraz světa vybraných projevů prezidenta Miloše Zemana“. Kateřina Kalová se se ve svém publikačním debutu „Akustická analýza vokálů rodilých mluvčích“ zabývá formantovou strukturou českých vokálů a poukazuje přitom na jejich popis v nejnovější literatuře. Aplikovaná lingvistika je zastoupena studií Milana Hrdličky „O platnosti mluvnické poučky ve výuce češtiny pro cizince“, v níž se autor zamýší nad některými aspekty didaktické gramatiky.

Do sekce Varia přispěla Jindříška Svobodová ohlédnutím za jubileem prof. PhDr. Jana Kořenského, DrSc., Wendy Zimmerová poznámkou o *Mezinárodním setkání mladých lingvistů* a Ondřej Bláha recenzí aktuálně publikovaných Kapitol z koncepce Akademického slovníku současné češtiny.

studie
a články

RESUMÉ

Czech Catholic Bibles in the Second Half of the 19th Century: the Last Stage before the Turn of the Tradition

Linguistically, Czech Catholic bibles of the second half of the 19th century (six complete editions of the bible and one separate edition of the New Testament) are strongly dependent on the Latin Vulgate and on older Czech tradition. They contain numerous phenomena reflecting the influence of Latin syntax and Latin word order and many lexical archaisms. Their language was relatively distant from the standard Czech of that period which is why it represented an obstacle for understanding of the text. The validity of these general statements, often mentioned in scholarly studies on this topic, is documented by partial probes the results of which are included in this article. Furthermore, the comparison with the selected Catholic translations from subsequent period of time suggests that in the 20th century, translators strove for independent and more comprehensible interpretation of the text. Another partial probe proves that the official Czech text that has been used in Catholic church service since the end of 1960s adopted many innovative formulations from Jan Hejčl's translation of the Old Testament which represents a turning point in the development of Czech Catholic bibles.

Keywords: Czech bible, translation of the bible, the Czech language of the 19th century, Vulgate, Latinisms

doc. PhDr. Karel Komárek, Ph.D.
Katedra bohemistiky
Filozofická fakulta
Univerzita Palackého
Křížkovského 10
771 47 Olomouc
karel.komarek@upol.cz

ČESKÉ KATOLICKÉ BIBLE 2. POL. 19. STOLETÍ: POSLEDNÍ FÁZE PŘED ZLOMEM V TRADICI

KAREL KOMÁREK

 dřívějším článku na podobné téma (Komárek: 2013) jsem zkoumal, nakolik jsou české katolické bible vydané v 18. a 19. století závislé na textu památné *Biblí české* (1677–1715), tradičně nazývané bible Svatováclavská, kterou redaktoři zkoumaných vydání uváděli jako svůj zdroj: analýza různočtení ukázala, že pro většinu biblí 19. století bylo základem vydání v redakci Františka Faustina Procházky z roku 1804, ve kterém byla provedena řada změn podle textu Kralické (tedy nekatolické) bible.

V následující studii se soustředím na jazykovou stránku českých katolických biblí 2. poloviny 19. století: pokusím se ukázat, že jejich jazyk se vzdaloval i tehdejší spisovné češtině a stával se překážkou porozumění textu, což mohlo být příčinou nápadného přelomu v tradici, který se projevil hned v dalších katolických překladech z 1. čtvrtiny 20. století. Studie vychází z mého nepublikovaného vystoupení na mezinárodní konferenci „History of Bible Translation“, kterou pořádalo Centrum excelence „Historie a interpretace Bible“ 15. a 16. října 2015 v Praze. Většinu příspěvků z této akce přinesly časopisy *Listy filologické* (č. 1–2 a 3–4 z roku 2016) a *Slavia* (č. 3–4 z roku 2016).

1 ZKOUMANÁ VYDÁNÍ BIBLE

Objektem analýzy je sedm katolických vydání českého překladu bible, která vyšla mezi lety 1851 a 1894: šest kompletních a jeden samostatný Nový zákon. Kurzívou uvádím jejich tituly podle původních výtisků, obyčejným písmem pak jejich neoficiální názvy užívané v odborné literatuře. Zkratka ed. naznačuje, že jmenovaní redaktoři byli spíš editoři revidující starší vydání než překladatelé: samostatnější překládal jenom František Sušil. Zkratky v závorkách, vytvořené podle příjmení hlavních redaktorů, užívám dále v citacích.

- *Bible česká*, tzv. konzistorní, dvě vydání 1851 a 1857, ed. Jan Krbec (Krb);
- *Biblí česká*, 1860–1864, ed. Innocenc Antonín Frencl a Jan František Desolda (Des);
- *Písmo svaté Nového zákona*, 1864–1872, přeložil František Sušil (Suš);
- *Biblí česká*, tzv. svatojanská, 1888–1889, ed. František Srdík a Klement Borový (Bor);
- *Písmo svaté*, 1888–1892, ed. Václav Štulc a Antonín Lenz (Lenz);
- *Zlatá bible*, 1884–1894, ed. Klement Borový, Jan Drozd a Josef Ky selka (týž text jako Bor).

Kromě Sušilova překladu Nového zákona všechna zmíněná vydání vyčázejí z textu *Biblí české* z roku 1804 v redakci F. F. Procházky a jsou to jeho revize pravopisné, jazykové a částečně obsahové: byly například vypouštěny Procházkovy překladové varianty uváděné v závorkách. Téměř shodný text mají Krb, Bor a Zlatá bible, novější úpravy jazyka a lexika provedli Des a Lenz. Nebudeme probírat trojdílné ilustrované vydání *Biblí svaté čili Písma svatého* z let 1862–1865 (ed. František S. Bezděka): Robert Dittmann (2012: 315–330) prokázal, že jde o pouhou úpravu Kralické bible a její přizpůsobení textovým odchylkám Vulgáty od originálu. V článku zmíněném v úvodu (Komárek 2013: 200–203) jsou uvedeny také podrobné charakteristiky zkoumaných vydání bible a okolnosti jejich vzniku.

Pro srovnání cituji starší památné bible Kralickou a Svatováclavskou a dále vybrané katolické překlady z 20. století, relativně nezávislé na předchozí tradici (zkratka Bog bude v citátech doplněna zkratkou příslušné biblické knihy):

- *Biblí svatá*, 1613 (Kral);
- *Biblí česká*, 1677–1715 (Václ);
- *Bible česká. Knihy Starého zákona*, 1930–1940, přeložil Jan Hejzl (Hej);
- *Bible česká. Knihy Nového zákona*, 1922–1923, přeložil Jan Ladislav Sýkora (Sýk);
- *Starý zákon* (bez tzv. dějepisných knih), 1973–1985, přeložil Václav Bogner (Bog1);
- *Čtení ze Starého zákona* (úryvky předčítané při bohoslužbách), 1981, přeložil Václav Bogner (Bog2);
- *Nový zákon*, 1989, ed. Václav Bogner, revize překladu Ondřeje M. Petru z roku 1969 (Bog3).

Latinskou Vulgátu cituji podle kritického vydání *Biblia Sacra iuxta vulgatam versionem* z roku 1994 (Vulg), staročeské bible Drážďanskou, Olomouckou a Boskovickou podle edice Kyas 1981 a Kyas – Kyasová – Pečírková 1996.

Zkratky citovaných biblických knih (užívané v katolických vydáních): Est – Ester, Žl – Žalmy, Mt – Evangelium podle Matouše, Lk – Evangelium podle Lukáše, Jan – Evangelium podle Jana, Kol – List Kolosanům, 1Tim – První list Timotejovi.

2 DOBOVÝ KONTEXT A VNĚJŠÍ FAKTOŘY

Mezi *Biblí českou* v Procházkově redakci (1804) a tzv. konzistorní bíblí (Krb 1851) je bezmála padesátilétá přestávka, kterou narušil jenom komentovaný *Výklad český ne obšírný, však bezpečný všech písem svatých*, vydaný vlastním nakladatele Tomáše Draského v letech 1821–1832 bez církevního schválení. Zato hned v následujícím půlstoletí vyšlo sedm oficiálních katolických vydání a některá se dokonce časově překrývala: předmluva k Bor (s. XIV) obsahuje upozornění, že tento kompletní překlad se objevuje v době, kdy vyšly zatím první díly Lenz a Zlaté bible. Jaká tedy byla po české katolické bíbli tehdy poptávka?

Některé předmluvy zkoumaných vydání přináší údaje o počtu výtisků: náklad Krb 1851 byl 5 000 + další 2 000 samostatný Nový zákon, Krb 1857 pak 20 000; podle předmluvy k Bor z něho v roce 1889 „už jen skrovny počet exemplářů [...] na skladě zbývá“. Podle úvodu k 2. vydání Sušilova překladu Matoušova evangelia (1871) bylo v roce 1868, kdy Sušil zemřel, rozebráno 1. vydání: roku 1869 výbor Dědictví sv. Prokopa rozhodl, „aby Evangelium sv. Matouše u vydání druhém a sice v 1 000 exemplářů bylo znova vytiskeno, ovšem nikoli k podělování údův Dědictví, nébrž ku prodeji“. V letech 1885 a 1886 pak vyšla ještě druhá vydání evangelií sv. Marka, Lukáše a Jana.

České katolické bible měly v 19. století značnou konkurenci v překladech nekatolických. Plyne to z předmluvy k Bor (s. XIV): „A přece jest žádoucno, aby nejvzácnější kniha, Písmo sv., dostala se věřícím do rukou v ceně co možná levné a to sice nikoli ve spůsobu zkomoleném, jakž na tisíce bíblí od cizozemských společností biblických protestantských i mezi lid katolický zdarma neb za babku vrháno bývá...“ Přesnější údaje o počtu výtisků nemáme, ale přibližnou představu si můžeme udělat už podle množství vydání. Soupis českých bíblí (Verner 1987: 21–22 a 61–62) registruje v sledovaném období, tj. v 2. polovině 19. století, 24 kompletních edic a 13 Nových zákonů, které vyšly nákladem bud „Biblické společnosti britické i zahraničné“, nebo „A. Reicharda a Komp.“, případně dalších subjektů ve Vídni, v Praze, v Berlíně, v Pešti či v Kiseku. Jejich text navazuje na tradici, která vede od posledního vydání kralického (1613) přes tzv. bible Hallské (1722 a další vydání), Berlinské (1807 a další vydání) a Prešpurské (mj. ed. Jiří Palkovič 1808).

Počet vydání a výtisků se jistě odvíjel i od toho, komu byl překlad bible určen. V katolickém prostředí byla jiná situace než v nekatolickém. Bohoslužby a povinné modlitby duchovenstva se prováděly latinsky, takže katolickým kněžím sloužila česká bible spíš jako další zdroj při přípravě kázání nebo vyučování. U katolických laiků se soukromá četba bible teprve postupně vžívala a v 19. století neměla tak výhradní postavení v osobní zbožnosti jako u evangelíků. Péče katolických biskupů a vysokého klérku o české vydání bible byla také projevem dobového vlastenectví, které navazovalo na národní obrození i na tradice baroka. Svědčí o tom rozdíl, který ovšem nemůžeme přečerňovat: nekatolické překlady počínaje druhým vydáním kralickým z roku 1596 přecházejí na titul *Biblí svatá* nebo *Biblia sacra*, kdežto katolické od 17. až do počátku 20. století udržují tradiční název *Biblí (Bible) česká*.

Konfesní konkurenční ilustrují další příklady z kulturních dějin: Antonín Dvořák, praktikující katolík, komponoval *Biblické písni* na text nekatolické bible Kralické. Bylo to v březnu 1894 při jeho delším pobytu v Americe. Volba

textu může mít i praktické vysvětlení: pokud si skladatel nepřivezl z domova vlastní výtisk, pak ve Spojených státech mezi českými krajany byla dostupná spíš Kralická bible (například v zmíněných reedicích zahraničních biblických společností) než česká katolická vydání. Dále: Karel Václav Rais, též katolík, v povídce „Konec života“ z knihy *Výminkář* (1891) cituje Kralickou bibli v přímé řeči starého výminkáře z tradiční katolické vesnice, mj. 1Tim 6,10 „Kořen zajisté všeho zlého jestiť milování peněz“ a Kol 3,20–21 „Dítky, poslouchejte rodičů ve všem; nebo to jest dobré libé Pánu. Otcové, nepopouzejte k hněvosti dítek svých, aby sobě nezoufaly“ (Rais 2013: 95). Katolické bible, které mohly mít Rais k dispozici, překládají obě místa podle Vulgáty, tudíž jinak: „Kořen zajisté všeho zlého jest žádostivost; Synové [a dcery], poslouchejte rodičů ve všech věcech, nebo to jest libé Pánu. Otcové, nepopouzejte k hněvosti synů [a dcer] svých, aby nebyli malomyslní“ (Bor). Volba kralického překladu tentokrát mohla být záměrná: Rais víckrát ve svých dílech vyjádřil sympatie k husitské a bratrské tradici a postava onoho výminkáře patří k typu lidových písmáků, kteří často uchovávali Kralickou bibli jako dědictví po předcích.

3 ODBORNÁ HODNOCENÍ

České katolické bible 19. století nejsou filologicky interpretovány tolik jako překlady staročeské nebo naopak moderní. Dosavadní odborná hodnocení tohoto období jsem rekapituloval v dřívějším článku (Komárek 2013). Tady připojím jenom několik faktických poznámek k heslu „Bible“ v *Lexikonu české literatury*, které napsal Josef Vintr. Zkoumaným vydáním je věnována následující pasáz:

„Katolíkům dlouho sloužila Procházkova a Durychova úprava Svatováclavské bible (vydaná 1778–80), podle níž se ustálil český pravopis. Nahradil ji překlad J. Krbce (vydaný 1849–51), upravený I. A. Frenclem a J. N. F. De soldou (v této úpravě 1860–64). Širokým vrstvám byl určen přehlédnutý a ilustrovaný text Svatováclavské bible (1884–94 pod titulem *Zlatá bible s obrazy starých mistrů*, 1888–94 pod titulem *Písmo svaté s ilustracemi G. Doréa*). I evangelíky byla ceněna Bible česká (vydaná 1917–25), kterou z Vulgáty revidované podle originálů přeložili J. Hejčl a J. L. Sýkora“ (Merhaut a kol. 2008: 1885).

Po přístupu ad fontes je třeba některá tvrzení revidovat:

„Překlad J. Krbce“ (Krb) nenahradil úpravu Svatováclavské bible, nýbrž prevzal Procházkovo vydání 1804 a vypustil z něho alternativní tlumočení v závorkách. Procházkovo vydání 1804 není v hesle zmíněno, ačkoli představuje částečný přelom v linii českého katolického překladu. „Písmo svaté s ilustracemi G. Doréa“ (Lenz) vyšlo ve dvou dílech 1888 a 1892. *Zlatá bible a Písmo svaté* (Lenz) nejsou „přehlédnutý text Svatováclavské bible“: *Zlatá*

má týž text jako Bor (1888–1889), kdežto *Písmo* je úprava vydání Des (1860–1864) podle puristické kodifikace *Brusu jazyka českého* (2. vydání 1881).

4 RYSY JAZYKA

Jazykovou stránku českých katolických biblí 2. poloviny 19. století ovlivňují dva faktory. Jde o překlad z latinské Vulgáty: to byla v římskokatolické církvi povinná předloha při tlumočení do národních jazyků, i když se na mnoha místech liší od hebrejského a řeckého originálu bible. Překladatelé respektovali oficiální autoritu Vulgáty natolik, že usilovali o maximální doslovnost: tím pronikalo do českého textu mnoho latinismů syntaktických a slovosledných. Zároveň jde o pokračování v tradici českého biblického překladu, kterou se redaktoři v 19. století ještě neodvážili radikálně přerušit: proto ve zkoumaných vydáních najdeme syntaktické obraty a lexikální prostředky, které pocházejí z biblí 16. století a někdy i staročeských, ačkoli v češtině 19. století už nebyly obvyklé. Uvádíme jenom výběr příkladů, i když ke každému typu lze najít řadu dalších. Jsou řazeny chronologicky.

Mt 5,14 non potest civitas abscondi supra montem posita: Kral, Václ a Bor nemůžeť město na hoře ležící skryto býti; Suš nemůže se město ukrýti na hoře ležící; Lenz nemůže se skrýti město na hoře ležící; Sýk nemůže se ukrýti město na hoře ležící; Bog3 nemůže se skrýt město položené na hoře.

Příklad knižního slovosledu. Vulgátu důsledně napodobuje pouze Suš. Starší překlady až po Bor ponechávají odloučené části přísudku *nemůže [...] skryto býti*. Kladení postponovaného rozvílastku na konec fráze, obvyklé ve spisovné češtině ještě v 1. polovině 20. století (viz Uhliřová, 1987, s. 29), tedy *město na hoře ležící*, převádí do neutrálního slovosledu z citovaných až Bog3.

Mt 5,12 sic enim persecuti sunt prophetas: Kral a Václ protivili se prorokům; Suš a Sýk pronásledovali proroky; Bor protivenství činili i prorokům; Lenz pronásledovali jsou i proroky.

Mt 12,41 quia paenitentiam egerunt: Kral a Václ protože pokání činili; Suš protože se pokáli; Bor protože pokání činili; Lenz neb jsou pokání činili; Sýk neboť učinili pokání.

Jediný Lenz přidává do 3. osoby složeného minulého času pomocné sloveso, což bylo v 19. století už archaické. Ale právě pro toto vydání je typická archaizace a aplikace puristických pravidel *Brusu jazyka českého*, jak ukázala Kateřina Umshausová (2000). Jediný Suš užívá dnes zastaralé sloveso *pokáli* se místo multiverbizace *pokání činili*, která odpovídá latinské předloze.

Lk 11,8 *Et si ille perseveraverit pulsans, dico vobis, et si non dabit illi surgens eo, quod amicus eius sit, propter inprobitatem tamen eius surget et dabit illi quotquot habet necessarios: Suš A jestli on setrvá tluka, pravím vám, ačby nedal jemu vstana proto, že přítel jeho jest, pro nezbednost jeho však se zvedne a dá jemu kolik potřebuje; Bor A bude-li on trvati tluka: pravím vám, že ač nedá jemu vstana, protože jest přítel jeho, však pro nezbednost jeho vstane, a dá mu, kolikožkoli potřebuje.*

Příklad morfosyntaktické a lexikální archaičnosti, která pravděpodobně už v 19. století znamenala překážku v porozumění textu. Vazba fázového slovesa s přechodníkem sice přesně odpovídá latinské předloze (*setrvá tluka = perseveraverit pulsans*), ale ve vývoji češtiny už dávno byla nahrazena spojením s infinitivem (*neprestane tlouci*) nebo s dějovým substantivem (*vtráv tlučení*). Dovolím si spekulovat, že vazba *bude-li on trvati tluka* byla už v 19. století neprůhledná jednak pro polysémii slovesa *trvati*, jednak pro izolaci mužského přechodníku typu *tluka* v systému slovesných tvarů: Miroslav Komárek (2012, s. 206 a 217) ukázal, že před Dobrovského kodifikací se v psané češtině užívaly většinou tvary zakončené na *-ouc* nebo *-ouce* (a podobně *-íc*, *-íce*) bez ohledu na rod a číslo. Od počátku 19. století byly přechodníky výhradně záležitostí spisovného jazyka a vytrácely se z přirozené jazykové kompetence rodilých mluvčích.

Slovo *nezbednost* znamená v novodobé češtině „rozpuštělost“ nebo „zločinnost“. *Slovník spisovného jazyka českého* uvádí u hesla *nezbedný* ještě za staralý význam „neodbytný“, ale jediný doklad z Palackého může být citace středověkého nebo raněnovověkého textu (Havránek a kol., 1960–1971, heslo „*nezbedný*“). *Staročeský slovník* definuje *nezbednost* mimo jiné jako „neodbytnost, dotérnost, drzé naléhání“ a na tento význam má doklad z bible Pražské – pravotisku z roku 1488 – a to tentýž verš z evangelia, který právě probíráme: *on bude li trvati tluka, pravím vám, že ač nedá jemu vstana proto, že jest přítelem jeho, ale však pro nezbednost jeho vstane a dá jemu, kolikož koli potřebuje* (Havránek – Ryšánek – Němec, 1977, heslo „*nezbednost*“).

Archaické tlumočení Lk 11,8 je tedy jeden z případů výše zmíněného vlivu tradice českého biblického překladu: vazba *trvati tluka* i polysémní *nezbednost* se nachází už v bibli z 15. století. Článkem tradice je tu i Kral: *Pravím vám: Ač nedá jemu, vstana, proto že jest přítel jeho, ale však pro nezbednost jeho vstana, dá jemu, kolikožkoli potřebuje.* Vyjasnění smyslu výpovědi přinesly až překlady z 20. století: Sýk A jestliže *on tlouci neprestane, pravím vám: Ačkoli vstana nedá mu proto, že jest přítelem jeho, přece pro neodbytnost jeho zvedne se a dá jemu, kolik potřebuje;* Bog3 Říkám vám: *Když přece vstane a dá mu, tedy ne proto, že je to jeho přítel, ale pro jeho neodbytnost se zvedne a dá mu všechno, co potřebuje.* Kral a Bog3 netlumočí úvodní větu *Et si ille perseveraverit pulsans proto, že v řeckém originále schází: byla doplněna až ve Vulgátě.*

Jan 8,27 *Et non cognoverunt quia Patrem eius dicebat Deum: Václ a Bor A neporozuměli, že Otce svého pravil býti Boha.*

Příklad syntaktického latinismu. Český překlad dokonce přidává sloveso *býti*, které v předloze není, čímž připomíná latinské vazby akuzativu s infinitivem, srov. Mt 17,4 *bonum est nos hic esse*, překládané se snahou o zachování větné struktury např. v Bor *dobré jest nám zde býti* a jednoznačně např. v Bog3 *je dobré, že jsme tady.* Vedlejší věta z Jan 8,27 má v českých překladech různé podoby: bible Drážďanská (2. polovina 14. století) *mluvieše, že jeho otec buoh jest;* bible Olomoucká (1417) *nazýváše otcě boha;* bible Boskovická (1420) *že otce svého pravieše bohem;* Suš *že o Otcí svém mluvil o Bohu.*

Ale verš Jan 8,27 má v některých redakcích Vulgáty variantu *Et non cognoverunt quia Patrem eis dicebat*, která více odpovídá řeckému originálu, srov. Kral *Ale neporozuměli, že by o Otcí pravil jim;* Sýk *A neporozuměli, že jim mluví o (Bohu) Otcí;* Bog3 *Nepochopili, že k nim mluvil o Otcí.* Výše uvedené znění *quia Patrem eius dicebat Deum* je zřejmě pozdější úprava, která posouvá smysl výpovědi od „*mluvil jim o otcí*“ k „*nazýval svého otce bohem*“. První z obou významů se jeví dostáčející i vzhledem k tomu, jak zní bezprostředně předcházející verš Jan 8,26: *ale ten, který mě poslal, je pravdivý, a já mluvím k světu to, co jsem slyšel od něho* (Bog3).

J. Bartoň (2013a: 228, pozn. 25) vyjmenovává ještě další problematické prostředky, které byly v následujících překladech od počátku 20. století opouštěny: latinizující subjunktiv typu *pravili o chrámu*, *žeby kamením dobrým ozdoben byl místo [...] že je ozdoben [...]*, perfektum typu *učiněn* jest místo *byl učiněn*, plusquamperfektum a duplicitní verba dicendi před přímou řečí, např. *odpověděv řekl*.

5 NÁSTIN DALŠÍHO VÝVOJE

S odstupem století se nám zdá pravděpodobné, že i jazyková stránka mohla být důvodem, proč v českém katolickém prostředí vznikla potřeba nového srozumitelnějšího překladu. Po samostatném vydání Nového zákona v překladu J. L. Sýkory (1909), ve kterém pozdější interpret Josef Bartoň nachází ještě dosti silnou stopu předchozí oficiální katolické verze (Bartoň 2009: 43–44), vyšla v Dědictví sv. Jana Nepomuckého v redakci pražského světicího biskupa Antonína Podlahy v letech 1917–1925 kompletní *Bible česká: Starý zákon* přeložil J. Hejčl, *Nový zákon* J. L. Sýkora (jde o revizi jeho zmíněného překladu z roku 1909). Posun proti starším biblím je už v tom, že jde o překlad „*dle obecného znění latinského se stálým kritickým zřetelem k původním textům*“, jak čteme na titulním listu: ve vydáních z 19. století se rozdíly mezi Vulgátou a hebrejským či řeckým originálem většinou jenom re-

gistrovaly v poznámkách, tady se častěji aplikují přímo do biblického textu. A jak se pokusím ukázat, je to překlad do značné míry samostatný, vědomě odpoutaný od tradice 2. poloviny 19. století a po stránce jazykové přistupnější, ovšem na úrovni spisovné češtiny své doby a s ohledem na charakter biblického stylu. Hejčlovo a Sýkorovo vydání bible znamená další přelom v linii českého katolického překladu po *Biblì české* z roku 1804 v redakci F. F. Procházky. Okolnosti jeho vzniku popsal J. Bartoň (2013b: 143–145).

A vývoj pokračoval v nových podmínkách. Papež Pius XII. v encyklike *Divino afflante Spiritu* z roku 1943 doporučil pořizovat oficiální katolické překlady také z původních jazyků. Poměr předloh se obrací: starší katolické překlady jsou pořízeny z Vulgaty se stálým zřetellem k originálu, novější naopak z originálu se stálým zřetellem k Vulgátě. Druhý vatikánský koncil (1962–1965) rozhodl, že katolická liturgie se smí sloužit v národních jazycích. V českých zemích se začal používat v bohoslužebných knihách překlad Nového zákona od O. M. Petru, později revidovaný V. Bognerem (text evangelí se v prvních letech četl podle ekumenického překladu, který pak kompletně vyšel 1979), a Starý zákon v původním překladu V. Bognera. Byla to další příležitost k jazykové inovaci, k přiblížení biblického textu současné češtině.

Genezi zmíněných katolických překladů a jejich postavení v kontextu českých biblí 20. století popsal J. Bartoň (2010: 57–58 a 68–70). Zbývá ukázat jejich vzájemnou návaznost a také proměnu jazyka přímo na textech. V následujícím výkladu se pokusím znázornit nastíněný vývoj postupným srovnáním vybraných překladů: Vulg (předloha), Bor (tradiční znění z 19. století), Hej (reprezentant přelomu v tradici) a Bog (moderní překlad z originálu). Příklady jsou ze starozákonních knih Ester a Žalmu. Zvýraznění slov nebo obratů v citátech znamená buď rozdíl, nebo shodu: pozdější překladatel buď nahradil zastaralý výraz či spojení, nebo naopak vědomě navázal na předchozí vydání.

Est 1,1–3,9–11:

Vulg

In diebus Asueri, qui regnavit ab India usque Aethiopiam super centum vi-
ginti septem provincias, quando sedit in solio regni sui, Susa civitas regni
eius exordium fuit, tertio igitur anno imperii sui fecit grande convivium
cunctis principibus et pueris suis, fortissimis Persarum et Medorum, inclitis
et praefectis provinciarum coram se.

Vasti quoque regina fecit convivium feminarum in palatio, ubi rex Asue-
rus manere consueverat. Itaque die septimo cum rex esset hilarior et post
nimiam potionem incalusisset mero, praecepit [...], ut introducerent re-
ginam Vasti coram rege, posito super caput eius diademate, ut ostende-
ret cunctis populis et principibus pulchritudinem illius. Erat enim pulchra
valde.

Bor

Za dnù krále Asvéra, kterýž kraloval od Indie až do mouřenínské země,
nad sto a sedmmečíma krajinami: když seděl na trůnu království svého,
Susan město království jeho začátek bylo. Třetího tedy léta kralování
svého, učinil u sebe veliké hody všechném knížatům, a služebníkům svým,
nejsilnějším perským, a médským, slovútným, a vládařům nad krajinami.
Královna také Vasti učinila hody ženám na paláci, kdežto král Asvérus
měl obyčej zůstávati. Tedy dne sedmého, když král byl veselejší: a po příliš-
ném pití když se rozpálil vínem, rozkázal [...], aby přivedli Vasti královnu
před krále, vstavice na hlavu její korunu, aby ukázal všem lidem, i knížatům
krásu její: nebo velmi krásná byla.

Závislost Bor na Vulg se ukazuje především na slovosledu: *Susa civitas regni eius exordium fuit = Susan město království jeho začátek bylo;* neutrální slovosled by byl město Susan bylo začátek jeho království. Latinismus je i vkládání navazovací částice mezi přívlastek a řídící jméno: *třetího tedy léta, královna také Vasti.* Naopak inverze *Vasti regina > královna Vasti a reginam Vasti > Vasti královnu* má jiný zdroj: Kralickou bibli, která v detailech pronikala do katolických překladů zvláště vlivem Procházkova vydání z roku 1804. V Kral najdeme také počeštění až k *Mouřenínské zemi* místo cizojazyčného toponyma *Aethiopiam*.

Jenomže toto počeštění má ještě delší tradici: staročeská bible Olovoucká překládá tento verš *Ve dnech Asverových, jenž jest kraloval ot Indie až do mūřenínské země na sedmečietma ke stu zeměmi.*

Hej

Za dnù Asuera, který kraloval od Indie až po Etiopii nad sto a dvacetí sed-
mi krajinami, když seděl na trůnu království svého v Susách, hlavním městě
říše své – třetího roku vlády své dal strojiti u sebe veliké hody všem knížatům
a služebníkům svým, vojevůdcům perským, slovutným Medům a vládařům
nad krajinami.

Také královna Vasti učinila hody ženám na paláci, kde král Asuerus sídlí-
val. Sedmého pak dne, když byl král velmi rozjařen, když po přílišném pití
byl rozpálen vínem, rozkázal [...], by přivedli Vasti královnu před krále,
vstavice na hlavu její korunu, aby ukázal všemu lidu i knížatům krásu její:
bylat velmi krásná.

Hejčlův překlad (citují 2. vydání z let 1930–1940) na rozdíl od Bor odstraňuje původně staročeské výrazy *mouřenínské země* a *sedmmečíma* a některé slovosledné vlivy Vulg, mj. *třetího pak roku, královna také Vasti.* Ponechává ale inverzi *Vasti královnu* a dokonce sám iniciativně latinizuje na rozdíl od Vulg i Bor: *itaque die septimo > sedmeho pak dne.* Překlad *bylat velmi krásná* má sice ve srovnání s Bor (*nebo velmi krásná byla*) neutrální slovosled, ale zavádí vy-

světlovací postponovanou částici *-t*, která od počátku 20. století už vycházela z užívání. Tyto detaity ilustrují povsechné konstatování J. Bartoně, že Hejčl „svou radikální maximu – ,budťtež proto též všechny hebraismy, grecismy i latinismy z překladu pečlivě vymýtěny!“ – nicméně ve skutečnosti naplnil jen zčásti“ (Bartoň 2010: 58).

Bog2

Za dnů Asuera, který vládl od Indie až po Etiopii nad sto dvacetí sedmi krajinami – když vládl na trůně svého království v Suzách, hlavním to městě své říše – vystrojil třetího roku své vlády velikou hostinu všem svým knížatům a služebníkům, perským vojevůdcům, slovutným Médům a vladařům nad krajinami.

Také královna Vasti uspořádala hostinu pro ženy v paláci, kde sídlíval král Asuerus.

Sedmého dne pak, když byl král velmi rozjařen a po přílišném pití rozpálen vínem, rozkázal [...], aby přivedli královnu Vasti před krále a dal jí na hlavu její korunu, aby ukázal její krásu všemu lidu i knížatům, neboť byla velmi krásná.

Bognerův překlad vznikal od 60. let už podle nových zásad: vycházet z původních jazyků se zřetelem k Vulgátě a vyjadřovat se současnou spisovnou češtinou bez archaizování. Je tedy do značné míry původní a samostatný, liší se na první pohled od českého ekumenického překladu (1. vydání 1979), ale citovaný úryvek ukazuje, že v mnoha detailech navázal na starší překlad Hejčlův: zvýrazněné pasáže se téměř doslova shodují s Hej a zároveň se liší od Bor a dalších katolických vydání 2. poloviny 19. století.

Je to vysvětlitelné dobovou situaci. V 60. letech došlo poměrně nečekaně k povolení římskokatolické bohoslužby v národních jazycích a bylo nutno v krátkém čase připravit oficiální české texty Písma pro bohoslužebnou knihu. Těsně předcházející katolický překlad Starého zákona od Josefa Hegera (kompletní revidované vydání 1955–1958) byl pro svůj vyhraněný filologický a poetický ráz asi nevhodný k hlasitému předčítání v shromáždění laických věřících a přeložit Starý zákon v dohledné době novým způsobem není snadné ani pro kolektiv (tým Bognerových spolupracovníků uvádí J. Bartoň /2013b: 161–162/). Není tedy divu, že si Bogner vypomáhal Hejčlovým překladem a převzal z něho formulace, které považoval za použitelné jak vzhledem k originálu bible, tak vzhledem k současné češtině a k požadovaným parametrym liturgického textu.

Množství a rozsah podobných textových návazností Bog na Hej nemám statisticky zjištěné a mohu uvést jenom dílčí sondy. I ty ale dostatečně potvrzují uvedenou souvislost, zvláště když starší katolické překlady na daných místech zní jinak. Shody Hej a Bog ovšem nejsou zcela doslovné, u Bog jde o posun k neutrální češtině jeho doby, ale blízkost formulací

umožňuje odhadovat vzájemný vliv. Shodují se nebo podobají jednotlivá slova i syntagmata. Některé rozdíly samozřejmě plynou z textových diferencí hebrejského originálu a Vulgaty. Hejčl už mnoho míst přizpůsobil originálu, ale jestliže Bogner měl hebrejský text jako základní předlohu, pak by se při zcela samostatném tlumočení pravděpodobně projevilo více rozdílů mezi Hej a Bog například ve volbě lexikálních synonym nebo syntaktických konstrukcí: shody a podobnosti, které tu uvádíme, by nebyly tak časté a nápadné.

Následuje výběr příkladů z knihy Žalmů:

Žl 22 (Vulg) = 23 (hebr), 2:

Bor nad vodou občerstvení vychoval mne
Hej k vodě, kde možno si odpočinout, mne vodi
Bog1 vodí mě k vodám, kde si mohu odpočinout

Žl 26 (Vulg) = 27 (hebr), 2:

Bor aby jedli tělo mé
Hej aby hryzli mé tělo
Bog1 aby hryzli mé tělo

Žl 26 (Vulg) = 27 (hebr), 12:

Bor nebo povstali proti mně svědkové nepraví, a selhala nepravost sobě
(Vulg et mentita est iniquitas sibi)
Hej neboť povstali proti mně svědkové lživí, soptí násilím proti mně
Bog1 vždyť povstali proti mně křiví svědci a násilím proti mně soptí

Žl 29 (Vulg) = 30 (hebr), 4.10:

Bor Hospodine, vyvedl jsi z hrobu duši mou: vysvobodil s mne od těch, kteří sstupují do jámy. Jaký (bude) užitek z krve mé, jestliže sstoupím v porušení? Bude-liž tebe prach vyznávat, aneb zvěstovati pravdu tvou?
Hej Hospodine, vyvedl jsi mne z podsvětí, zachránil s život mi z těch, kteří do hrobu klesli. Jaký zisk z krve mé bude, když do hrobu klesnu? Bude tě slavit prach, neb hlásat tvou věrnost?

Bog1 Hospodine, z podsvětí jsi vyvedl mou duši, zachovals mi život mezi těmi, kteří do hrobu klesli. Jaký bude zisk z mé krve mé, když padnu do hrobu? Bude tě chválit prach, bude hlásat tvou věrnost?

Žl 39 (Vulg) = 40 (hebr), 2–4:

Bor Očekávaje očekával jsem Hospodina, a naklonil se ke mně [...] A postavil na skále nohy mé: a zřídil kroky mé. A vložil v ústa má píseň novou, chválu Bohu našemu. Uhlédají to mnozí, a báti se budou: a doufati budou v Hospodina.

Hej **Pevně jsem doufal** v Hospodina, i ráčil shlédnouti na mne [...] Po-stavil na skálu mé nohy, **síly dodal mým krokům**. Vložil mi do úst novou píseň, **chvalozpěv** našemu Bohu. Množí to vidí, i **nabývají úcty a důvěry** v Pána.

Bog1 **Pevně jsem doufal** v Hospodina, on se ke mně sklonil [...] na skálu postavil mé nohy, **dodal síly mým krokům**. Novou píseň vložil mi do úst, **chvalozpěv** našemu Bohu. Množí to uvidí a **nabudou úcty, budou doufat** v Hospodina.

Žl 89 (Vulg) = 90 (hebr), 10:

Bor *Dnu let našich, při některých, jest sedmdesáte let. A jest-li kdo při sile, osmdesáte let: a co nad to víc jich, práce jest a bolest. Neb na to přijde slabost a budeme kárání.*

Hej *Let našich úhrnem bývá sedmdesát, a je-li při sile kdo, osmdesát, větší-na jich jest lopota a bolest, příkvačí slabost a - odlétáme.*

Bog1 *Našich let bývá úhrnem sedmdesát, u toho, kdo je při sile, osmdesát. Většina jich je lopota a trýzeň, neboť rychle pomíjejí a my odlétáme.*

Žl 117 (Vulg) = 118 (hebr), 10:

Bor *Všickni národrové obklíčili mne: a ve jménu Hospodinovu pomstil jsem to nad nimi.*

Hej *Všichni pohané mě obklíčili, avšak ve jménu Páně jsem je potřel.*

Bog1 *Všichni pohané mě obklíčili, avšak potřel jsem je v Hospodinově jménu.*

6 ZÁVĚR

České katolické bible 2. poloviny 19. století představují poslední fázi před zlomem: následující překlady už nejsou pouhé revize starších vydání. Uka-zují to jak textové rozdíly, tak větší soulad nově užitých jazykových pro-středků s dobovou spisovnou češtinou. Ale tradice jako princip není v nové době úplně vyloučena: i ve 20. století překladatelé na sebe vzájemně navazují, zároveň myslí hlavně návaznosti textové. Dokládá to dílčí zjištění prezentované v tomto článku: oficiální český text užívaný v katolické bohoslužbě od konce 60. let přebírá mnoho formulačních inovací právě z překladu Starého zákona od Jana Hejčla, který znamenal přelom ve vývoji české katolické bible.

PRAMENY

Bible svatá aneb všecka svatá písma Starého i Nového zákona. Kralický text z roku 1613 opravený podle původních textů. Praha: Biblické dílo v ČSSR 1969 (Kral).

Biblí česká, to jest Svaté písmo, podlé starožitného a obecného latinského od všeobecné církve svaté římské potvrzeného a užívaného přeložení. Praha: Dědictví sv. Václava, 1677–1715 (Václ).

Bible česká, čili Písmo svaté starého i nového Zákona. Praha: Knížecí arcibiskupská knihtiskárna, 1851 (Krb). 2. vydání tamtéž, 1857.

Biblí Česká čili Písmo svaté starého i nového zákona. Praha: Karel Bellmann, 1860–1864 (Des).

Písmo svaté Nového zákona. Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1864–1872 (Suš).

Biblí česká čili Písmo Svaté Starého i Nového Zákona. Praha: Dědictví svatojanské, 1888–1889 (Bor).

Písmo svaté. Vydání dle Vulgaty. Praha: J. Otto, 1888–1892 (Lenz).

Zlatá bible, to jest Písmo svaté. Praha: Svatováclavská záložna, 1884–1894 (týž text jako Bor).

Bible česká. Knihy Nového zákona. Praha: Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1922–1923 (Sýk).

Bible česká. Knihy Starého zákona. Praha: Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1930–1940 (Hej).

Starý zákon. Díl 1 (Knihy rozjímavé) a 2 (Knihy prorocké). Praha: Česká katolická Charita, 1973–1985 (Bog1).

Čtení ze Starého zákona. Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1981 (Bog2).

Nový zákon. Text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k Nové Vulgáti. Praha: Česká liturgická komise, 1989 (Bog3).

Biblia Sacra iuxta vulgatam versionem. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1994 (Vulg).

LITERATURA

BARTOŇ, Josef

2009 *Moderní český novozákonní překlad – Nové zákony dvacátého století před Českým ekumenickým překladem* (Praha: Česká biblická společnost)

2010 „Století moderního českého biblického překladu 1909–2009“; *Listy filologické* 133, č. 1–2, s. 53–78

2013a „Český jazyk v „dotyku transcendence“. Problémy nového biblického stylu“; in RYŠKOVÁ, Mireia – MIKULICOVÁ, Milada (eds.): *Myšlení o transcendenči* (Červený Kostelec: Pavel Mervart), s. 221–242

2013b „Český starozákonní překlad po roce 1900: Kontexty, konfese, předloha, kánon“; *Salve. Revue pro teologii a duchovní život* 23, č. 2, s. 143–162

DITTMANN, Robert
2012 *Dynamika textu Kralické bible v české překladatelské tradici* (Olomouc: Refugium Velehrad-Roma)

HAVRÁNEK, Bohuslav a kol.
1960–1971 *Slovník spisovného jazyka českého* (Praha: Nakladatelství Československé akademie věd)

HAVRÁNEK, Bohuslav – RYŠÁNEK, František – NĚMEC, Igor
1977 *Staročeský slovník (na – obývěti se)* (Praha: Academia)

KOMÁREK, Karel
2013 „České katolické bible v 18. a 19. století aneb Dědictví svatováclavské“; *Historie – Otázky – Problémy* 5, č. 2, s. 196–205

KOMÁREK, Miroslav
2012 *Dějiny českého jazyka* (Brno: Host)

KYAS, Vladimír (ed.)
1981 *Staročeská bible Drážďanská a Olomoucká I* (Praha: Academia)

KYAS, Vladimír – KYASOVÁ, Věra – PEČÍRKOVÁ, Jaroslava (eds.)
1996 *Staročeská bible Drážďanská a Olomoucká IV* (Paderborn: Ferdinand Schöning)

MERHAUT, Luboš a kol. (eds.)
2008 *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce. 4 S–Ž. Dodatky k LČL 1–3, A–Ř. Svazek II U–Ž. Dodatky A–Ř* (Praha: Academia)

RAIS, Karel Václav
2013 *Povídky* (Brno: Host)

UHLÍŘOVÁ, Ludmila
1987 *Knížka o slovosledu* (Praha: Academia)

UMSHAUSOVÁ, Kateřina
2000 *K jazyku českého biblického překladu. Srovnání Svatováclavské bible a Lenzova překladu z roku 1892* (Brno: Masarykova univerzita, nepublikovaná diplomová práce)

VERNER, František
1987 *Bibliografie českých překladů celé bible i jejích částí* (Praha: Ústřední církevní nakladatelství)

Bohemica Olomucensia
Časopis pro bohemistická a mezioborová studia
Ročník 9 (2017)
Číslo 2 – Linguistica

Redakce:
prof. PhDr. Lubomír Machala, CSc. (vedoucí redaktor)
doc. Mgr. Erik Gilk, Ph.D.
doc. Mgr. Miroslav Vepřek, Ph.D.
Mgr. Darina Hradilová, Ph.D.
Mgr. Jakub Vaníček (tajemník redakce)
Mgr. Tomáš Franta (technický redaktor)

Korektury: Bc. Martina Víchová
Návrh obálky: Mgr. Martina Šviráková
Sazba: Mgr. Tomáš Franta

Příspěvky prošly dvojím anonymním recenzním řízením.

Vydala Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Křížkovského 10
771 47 Olomouc

Vydavatelství Filozofické fakulty UP
www.vff.upol.cz
vff@upol.cz

Výtiskl PAPÍRTISK, s. r. o.
Chválkovická 223/5
779 00 Olomouc

Adresa redakce:
Katedra bohemistiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci
Křížkovského 10, 771 47 Olomouc
e-mail: jakub.vanicek01@upol.cz | tomas.franta@upol.cz

Olomouc 2017

MK ČR E 18600
ISSN 1803-876X

Vychází 2krát ročně.